

С. Гординський

Слово про вождя

C. A.

10
Слово

про

Восста

0610

СВЯТОСЛАВ ГОРДИНСЬКИЙ

С Л О В О П Р О В О Ж Д Я

Присвята С. Петлюрі.

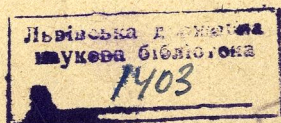
На розпутті у сні сторожкому заснув бівуак.
Догасають останні багаття. Змінили на мості стійку,
Кулемет біля неї на чорнім тринозі заляк,
Висуває у небо замовкле безбожну лійку.
Зістрілені зорі безшумно спадають униз,
Ведмедиця велика на скорчених пружиться лапах,
Пожеж позаобрійних відблиск над шляхом навис,
І вітер надносить здалека горілого запах,
Та стихає у лісі, де, струшений з віток хитких,
За обрій зривається місяця кровю набряклий овоч.
Надпливає велике мовчання. В мовчання хвилинах таких
Чіткіше вистукує в темінь промовлене слово за словом.

ПОЕТ

Блукаю самотний під зоряним наметом,
У тиші північній дзвенить так лунко крок,
Підводжу голову і бачу, як зірок
Розжеврені скалки падуть шаленим летом,
І в темні небес потахують.

Стаю

Безмовний і ловлю вогню погаслий дотик,
Що душу запалив стривожену мою,
Малий клубок чуття і поривань істоти.
Заплутаний у ніч непевности й тривоги,
Ловлю нечутний шум безмежжя вколо мене,
Де, схрестивши свої рамена мідні, Бог
Чекає діл людських, страшний і невмоленний.

ВОЖДЬ

Поснули на землі потомлені бійці,
Я чую, як хриплять ще жаром бою груди,
А скільки їх лежить за мною уночі,
Що їх вже гук сурми уранці не пробудить!
Світанком друзі їх зірвуться й рушать далі
Сторожу вічну розклавши на полях,
Що з іменем моїм лишилась на устах,
Ховаючи в серцях застигли кусні сталі.
Летітимуть вітри, вітри і клуби хмар,
Незглиблена блакить розчиниться напроти,
І зброю на плечах поклавши, сірі чоти
Пройдуть нестримно знов, крізь смерть,
крізь пил,
крізь жар,

Дорогами, що їм наказано пройти,
Дорогами, що їх на карті позначив я
Червоним олівцем, і при дорогах тих
Лягатимуть вони на трав помятих гривах,
І ворог на устах почує тільки глум,
В останнім крику їх — ненависть та погрози,
Коли, подолані, зісохлу ковилу
Ногами битимуть підкутими, чорнозем
Своїми пальцями крутими гребучи.
Ту землю я казав топтати і любити,
В ці ночі зоряні казати їх навчив
Слова ненависти, немов слова молитви.

ПОЕТ

Здалека подуви посмертний чад несуть,
Хвилини мчать кудись, летять хвилини в вічність,
А ті, що прийдуть ще, куди ж їх буде путь,
І доля їм яку призначила величність?
Металь зіржавіє. Могили з'оре плуг.
Умре у старості боїв останній свідок,
Та світлим полум'ям горіти буде дух,
І слава в вічності дзвеніти буде міддю.

Так чути солодко, як різьбиться вона,
Імення свого твердь вирізблювать самому
В змаганнях та боях, аж дзвінко залуна
Воно в серцях людських звиятим брязком грому,
І скочить на граніт, на бронзовім коні,
І, вище обрію мотнувши головою,
Правицю мідяну простягне над юрбою
Мистців та крамарів, закоханих у нім.

Минуть колись боїв поразки, перемоги,
У землю стоптану всякне гаряча кров,
Та що для вічності — і біль, і крики, й стогін?
Усе покриє час і забуття покров.
Одного тільки час ніколи не зіржавить,
Одному я вінок, що не зів'яне, сплів,
Вінок з величніх патетичних слів:
Людській суворості і в міді кутій славі!

ВОЖДЬ

Заліза блиск і брязк. Далекий гомін слав.
Їх луни голосні. Та чи ж вони укоять
Те серце, що його я в грудях заховав
І міцно утиснув під нараменний пояс?
Не юрбам, не вікам — імення хоругов.
Не юрбам, не вікам — простягнута правиця.
У жилах не для них струмує мудра кров,
У гомінких боях не їм брязкоче криця.
Я імени свого у бронзі не кував,
Величній не ставав у заграві червоній,
Як Цезар,

Олександр,

як мідний Колеоні,

На звалищах твердинь, кордонів та держав.
На вежах міст чужих я стягів розпростертих
Не вішав, не вязав містам дугастих брам
Шляхами римськими, яких твердим стопам
Походів та століть нещадних не затерти;
Здобичницьких полків до соняшних країн

Не посилав ніраз по золото блискуче,
На буряних морях мередіянів синь
Не різали дзюби моїх армад могучих,
Руки не цілував підданець, ні васал,
До ніг моїх дари складаючи зрадливо,
І, пишний стоячи, я в авреолі хвал
Обличчя не кривив усмішкою, ні гнівом.
Невдячній цій землі гукав я, викликав
Героїв та бійців. Проснулись — і не встали,
Не підняла меча невольницька рука
До батьківських чепіг приручена, і далі
По селах хлібороб садки свої садив,
Блукав по обріях оспалими очима,
Й до п'яна цідячи накурені меди,
Всміхався до святих Саватія й Зосима
За солод життєвий. Випещував волів,
І сам проходив він, напнувши карк волячий —
Чугунним рокотом даремно прогули
Навколо обрії...

Не чув, ні не побачив
Заплилий салом зір горіння, ні екстаз,
Душі бездушної вогонь не розворушив —
Мільйонний він сідав на призьбу й перелаз
Та, смачно трошучи достиглі сливи й груші,
Дивився на похід знеможених полків,
Боїв одчайних гук і смерть самотніх армій:
Навіщо — він не знав та знати не хотів,
І крик воскресних сурм прогомонів намарне!
...Коли ж вогонь палив не душі — лиш хати,
Обріз випорпував під клунєю, й до ліса
Тікав він, у житах чаївся золотих —
Країною тоді котився зойк заліза,
В багряних загравах палали небеса,
На диби рвалася невговтана стихія,
Руїни смертний чад туманом нависав,
І простором пустим сердитий вітер віяв...
Самотній пролунав тим простором мій крик.

Жорстоку землю цю даремно здобував я.
Стою над вічності безоднею — язик
Не вимовить тепер лячного слова: слава!

Хай іншим гук фанфар. Їм слави гордий пай
На мідних терезах відважить доля хижа.
Мені ж не стягів шум, не блиск сліпучих сяйв:
Я руку простягав над ялові безмежжя,
Над ті сухі степи, потоптані і злі,
Заснули від віків у мертвому спокої,
Виорював не раз гранатами з землі
Пожовклі черепи давнозабутих воєн,
Козацькі черепи — салют минулих слав,
Що страшно з-під землі дивилися угору,
І свіжі біля них я щедро засівав:
Суворі та грізні вони лягали поруч,
Нових і давніх війн нечувані бійці.
О, туга, схована на дні очей погаслих,
О, жертво, сповнена, щоб на землі оцій
Могло життя рости, яскраве та прекрасне!

ПОЕТ

О, свідки лютих війн, вояцькі черепи!
Загляну в очі вам допитливо, як Гамлет,
Та не промовлю слів шалених і безтямних,
Не накажу душі стривоженій:

„Терпи

Жорстокий погляд їх, ковтай зневіру, сумнів
Про смерті марну тлінь і муч себе, нічим
Незаспокоєна!“

Ні, славлю віру й чин,
Пориви сміливі, і сміливу безумність,
Усіх, чиїм серцям не знайдено межі,
Усіх, хто шлях кладе, і сам паде на ньому
З усміхнутим лицем, піднявши світлий зір
У журавлину синь. Бо є краса у цьому,
Бо є страшна краса: пройти крізь смерть і тлінь,

Згоріти в полум'ї своїх палань містичних,
Та далі жевріти безсмертністю горінь,
Вогнистим факелом осяювати вічність!

ВОЖДЬ

Колись, коли бої в минуле відійдуть,
І знов нагряне час безчестя та наруги,
Плугатар самітний, погейкуючи, тут
Переїде, схилений над долею та плугом,
І, в скибу чересло втискаючи, він брязк
Почує та сягне здивований у вижлоб,
І вийме, зламану при гарді, шаблю й каск:
Полою витре він потрошене залізо,
Та незакінчених боїв тризубий знак
На ньому знайде він — і серце враз, набрякле
Прибоем радості і туги в нім пізна
Боїв минулих клич, і до майбутніх заклик.
Рішучий, мов наказ, міцний, мов крові крик,
Він полум'ям палить, стрясає людям душі,
Він на Землі оцій лунає з віку в вік —
І гомону його ніщо вже не приглушить.

Так хай вогонь в очах похмурих запала,
Хай пальці доторкнуть побожно каск іржавий,
Тих, хто пройшов сюди, втоптав у ці поля
Вогонь життя свого й залізний знак Держави!

ПОЕТ

Звитяжно брязкають залізні леза зір,
Безтямно блискають світи над головою,
Напружений стою у крутіжі сузір,
Багрянних від вогню й жаги земного бою.
Напружений стою — і не промовлю їм,
Благань і молитов моїх не вчують зорі.
Нахилюю чоло: тут вабить чад і дим,
Тут серце та уста заціплює суворість.
Викликувать? Кого? Не знайдено ще слів,

А серце беться вже в тривожному полоні,
Його я до землі своєї притулив
І чую, як бrenить перекликом стодзвонним,
І чую, як вогнем палає у висках,
Не хоче ждати кров схвильована у венах,
В гарячі груди бе, і горло затиска,
І слово на устах, мов та стріла калена
На тятіві пружній, чекає і тремтить:
У п'їтму степову я повернув обличчя
І, чуючи в душі незнаних кроків хїд,
У нїч імя твое викрикую і кличу,
О, Ніке мармурна! Пройди, мов бурелом,
Степами пролети в червоних хмарах куряв,
Я чую подих твій — так, надтягає буря,
Черкаючи чоло звияжницьким крилом!
Молюсь тобі і жду —

ВОЖДЬ

Я той, що прийде ще,
Предвісник днів своїх і післанець майбуття —
Та зовсім не такий, якого, незбагнута,
Зуміла вимірять фантазія: з мечем,
В ясному панцирі й крилатому шоломі,
На білогривому, іскристому коні,
Архангелом струнким, поборником незломним,
Чи Юрієм святим.

Ні, в куртці шкуряній
Він зявиться, і з жахом хтось покаже
На полум'я його жагучих віч,
Що випалять у горобину нїч
На небесах слова страшних його наказів.
Із бурі зроджений і викликаний, він
Устане сам жаским і лютим братом бурі,
У сьайві блискавиць свою гігантську тїнь
Він кине на поля, ті простори похмурі,
Страждань і борикань відвічну площину,
Історії пустар неплідний і широкий,

На ноги всіх пірве, пробудить всіх зо сну,
У душах прогремить його чугунний рокіт,
І всі, поглянувши на віщий сілюет,
Побачать віч його нестримане палання,
У нім — самих себе, мету жаданних мет,
Безмірну суму сум бажань та поривання,
Єдиний крові ритм, єдиний серця стук,
І уст єдиний крик, що продзвенить луною,
Й радих ненаситно своєю вітчиною
Покличе у похід.

Почувши жданий гук,
З могил заораних простягнуться рамена
Бійців неназваних — і вирушать нові,
Народжені в крові, ворожій злій крові,
Та чисті світлістю свого воскресення.
Щасливіші від нас, паланням молоді,
Нестримано вони розправлять дужі крила,
Нестримно пролетять дорогами, куди
Не досягнув порив подоланого тіла,
Куди нам не пройти.

Але до мет і меж
На півдорозі ми не падемо даремне,
Вже радісно тремтиш моя похмура Земле,
Вчуваючи наш крок — крок із передніх стеж!

ix

* * *

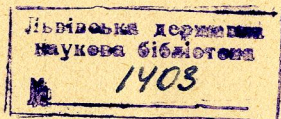
Вітер листям шелеснув. Подув зірвавсь і вщух.
Зорі бліднуть помалу. Зорі згасають знечевя.
На сході підводяться пасма темноблакитних смуг,
Низько обмотують обрій. Небо сіріє сталеве.
Бовваніють тачанки і верби. Підкрадається мла,
Повзе між кущами і стелиться в травах довкола,
Розпружує груди потоптана боем земля,
Віддихає спросоння в тумані. Почувши вранішній холод,
Зморені коні по росах качають оббиті боки.
Тихо стають та іржуть. Хребти парують їм тепло.

Землю копитами бють, повертаючи шиї тонкі
На схід, де, тривожно розп'явшись над збудженим степом,
Запони небесної край роздирається.

на

Мить —

І ясніє смужка, аж бризкає кровю світанку.
Сонце стає на узліссі, сонце стає і сурмить:
Уставай, уставай, у похід, божевільна фаянго!

АНТОЙ КРИЖАНІВСЬКИЙ

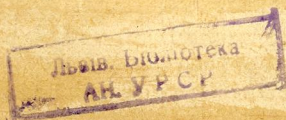
ІСТОРІЯ ОДНОГО ВАГОНУ

Історія вагону розуміється не кінчається на цьому епізоді. Вагон далі поточився в безвість громадянської війни. Кілька разів він переходив з рук до рук, тинявся по всіх українських землях, з відділом червоних курсантів опинився на Катеринославщині, два дні був у володінні якогось повстанського отамана, і врешті під Ростовом був захоплений Денікінцями.

Він виглядав тепер уже зовсім жалюгідно. Простріляний кулями, з вікнами забитими дошками — вагон жив життям гарячковим і різноманітним. Рідко коли він стояв спокійно. В бурхливу епоху революції завжди бракувало залізничного складу. Бракувало паротягів, щоб везти на схід і на захід, на північ і на південь безконечні ешалони, бракувало навіть звичайних рудих товарних „теплушок“ — що ж говорити про клясні вагони, де існували купе з канапами й де всеж можна було жити ілюзією давно незнамого комфорту.

Отже вагон не стояв облогодом. Він був в Одесі, дивився на море й на крейсери Антанти, він возив „золотопагонних“ офіцерів Денікінської Армії, ба-

*) Розділи ці є фрагментами більшої повісті. Початок видрукувано в попередньому числі „Мироточив“. З огляду на те, що повість свою автор видає окремою книгою, редакція не вміщає продовження, а вибирає з цілого матеріалу частини, які найбільше збігаються із змістом цього числа, виданого під знаком 10-ліття смерті Головного Отамана Симона Петлюри.

10 Rem

"Mu" [~~Hub~~ ^{Bapmala}], 1936,
vol. 6, p. 27-35.

№ 1403

С. Гординський

Слово про вождя